

Distr.: Opšta

14. juli 2017. godine

Original: Na engleskom jeziku

**NAPREDNA NEREDIGOVANA
VERZIJA**

**Komitet za eliminisanje diskriminacije
žena**

**Opšta preporuka br. 35 o rodno-zasnovanom nasilju nad
ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19**

Preambula

Komitet potvrđuje vredan doprinos više od stotine organizacija civilnog društva i ženskih organizacija, Država potpisnica kao i akademija, organa UN-a i drugih aktera koji su pružili njihova gledišta i komentare tokom razrade ove Opšte preporuke.

Komitet takodje potvrđuje uz zahvalnost doprinos Specijalnog izviestioca o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama, za ovaj rad i za ovaj dokument.¹

I. Uvod

1. Opšta preporuka br. 19 o nasilju nad ženama, usvojena od strane Komiteta na njegovoj jedanaestoj sednici 1992. godine,² navodi da diskriminacija protiv žena –kako je definisana u članu 1. Konvencije- uključuje rodno zasnovano nasilje, to jest, ‘nasilje koje je usmereno protiv neke žene zato što je ona žena, ili koje nesrazmerno utiče na žene’ i kao takvo jeste kršenje njihovih ljudskih prava.

2. Preko 25 godina, praksa Država potpisnica podržava tumačenje Komiteta. Pravno mišljenje (*opinio juris*) i Državna praksa sugerišu da je zabrana rodno-zasnovanog nasilja nad ženama evoluirala u načelo međunarodnog običajnog prava. Opšta preporuka br. 19 je bila ključni katalizator tog procesa.³

¹ Kako je dogovoreno u Odlukama Komiteta 65/IV i 66/IX.

² Iako je Komitet prvo obradio to nasilje 1989. godine putem njegove Opšte preporuke br. 12, Opšta preporuka br. 19 je bila ta koja je pružila detaljni i sveobuhvatan pregled nasilja nad ženama i osnovu za naknadni rad Komiteta na tom pitanju.

³ U decenijama od usvajanja Opšte preporuke br. 19, najveći broj Država potpisnica su poboljšale njihove pravne i mere politike za obradu različitih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama. Vidi: Pregled i procena praktične primene Beiding deklaracije i Platforme za akciju i ishoda dvadeset-treće specijalne sednice Generalne skupštine. Izveštaj Generalnog sekretara, E/CN.6/2015/3, stavovi 120-139. Dokaz o praksi ne-potpisnica, Iran, Palau, Somalija, Sudan, Tonga i Sjedinjene Američke Države, uključuje usvajanje domaćeg zakonodavstva o nasilju nad ženama (odnosno Sjedinjene Američke Države u 1994. godini; Somalija u 2012. godini), pozive koji su prošireni na i prihvaćeni od strane Specijalnog izviestioca za nasilje nad ženama (odnosno posete SAD-u 1998. i 2011. godine; Somaliji u 2011. godini; i Sudanu u 2015. godini); prihvatanje različitih preporuka o jačanju zaštite žena od nasilja putem procesa Univerzalnog periodičnog pregleda Saveta UN za ljudska prava i potpisivanje ključnih rezolucija o ukidanju nasilja nad ženama, usvojenih od strane Saveta UN za ljudska prava (odnosno Rezolucija A/HRC/RES/32/19 (2016)). Praksa Država je takodje odslikana u istaknutim političkim dokumentima i regionalnim međudržavnim ugovorima usvojenim na multilateralnim forumima, kao što je 1993. godine Bečka deklaracija i Program akcije; iz 1993. godine UN Deklaracija o ukidanju nasilja nad ženama; usvajanje Beiding deklaracije i Platforme za akciju (1995) i njeni petogodišnji pregledi i regionalne konvencije i akcioni planovi (1994. godine Inter-američka konvencija o sprečavanju, kažnjavanju i iskorenjivanju nasilja nad ženama (Konvencija iz Belém do Pará), 2003. godine Protokol uz Afričku povelju o ljudskim i pravima naroda za prava žena u Africi (Maputo protokol) i 2011. Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)). Drugi značajni međunarodni instrumenti su Deklaracija o ukidanju nasilja nad ženama i ukidanje nasilja nad decom u ASEAN-u (Association of Southeast Asian Nations – Udruženje zemalja jugoistočne Azije) i Arapska strategija za borbu protiv nasilja nad ženama (2011-2030. godine) i Dogovoreni zaključci 57. Sednice Komisije o statusu žena (2013) za ukidanje i sprečavanje svih oblika nasilja nad ženama i devojkama. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda i Rezolucija Saveta bezbednosti 1325 (2000) i naknadne rezolucije o ženi, miru i bezbednosti, kao i mnoge rezolucije Saveta za ljudska prava (odnosno Rezolucija A/HRC/32/L.28/Rev.1 (2016), uključuju specifične odredbe o rodno-zasnovanom nasilju nad ženama. Sudske odluke međunarodnih sudova, koje predstavljaju sporedna sredstva za određivanje običajnog međunarodnog prava (ILC Nacrt zaključaka 13 [14]), takodje prikazuju takav razvoj. Primeri uključuju *Opuz protiv Turske* (Evropski sud za ljudska prava, Prijava br. 33401/02, presuda od 9. juna 2009. godine) i *Gonzalez protiv Meksika (Inter-američki sud za ljudska prava, Presuda od 16. novembra 2009. godine)*. U *Opuz protiv Turske* ESLJP je bio pod uticajem onoga što je nazvao ‘evolucija normi i načela u međunarodnom pravu’ (stav 164) putem niza međunarodnih i uporednih materijala o nasilju nad ženama.

3. Priznajući te razvoje, kao i rad Specijalnog izvestioca UN o nasilju nad ženama, njegove uzroke i posledice, i za ugovorna tela za ljudska prava⁴ i specijalne procedure⁵, Komitet je odlučio da označi dvadesetpetogodišnjicu njegovog usvajanja Opšte preporuke br. 19 pružajući Državama potpisnicama dalje smernice usmerene na ubrzanje ukidanja rodno-zasnovanog nasilja nad ženama.

4. Komitet potvrđuje da je civilno društvo, naročito ženske nevladine organizacije, stvorilo prioritet ukidanja rodno-zasnovanog nasilja nad ženama; njihove aktivnosti su imale dubok socijalni i politički uticaj, doprinoseći prepoznavanju rodno-zasnovanog nasilja nad ženama kao kršenja ljudskih prava i do usvajanja zakona i politika koji to obrađuju.

5. Zaključci i zapažanja Komiteta i njihova prateća procedura, opšte preporuke, izjave i mišljenja i preporuke koje prate saopštenja⁷ i istrage⁸ prema Opcionom protokolu uz Konvenciju, osuđuju rodno-zasnovano nasilje nad ženama u svim njegovim oblicima, gde god da se dogodi. Oni takodje razjašnjavaju standarde za ukidanje tog nasilja i obaveze Država potpisnica u tom smislu.

6. Uprkos tim napretcima, rodno-zasnovano nasilje nad ženama, bilo da ga je počinila Država, međjuvladine organizacije ili akteri koji ne pripadaju državi, uključujući privatna lica i oružane grupe⁹, ostaje prodorno u svim zemljama sveta, uz visoke nivoe nekažnjavanja. Ono se pojavljuje u izvesnom kontinuitetu višestrukih, medjupovezanih i stalno ponavljajućih oblika, u jednom opsegu postavki, od privatnih do javnih, uključujući tehnološki podržana okruženja¹⁰ i prelazi nacionalne granice u savremenom globalizovanom svetu.

7. U mnogim državama, zakonodavstvo koje obrađuje rodno-zasnovano nasilje nad ženama ostaje nepostojeće, neodgovarajuće i/ili se slabo praktično sprovodi. Osipanje zakonskih i okvira politike za ukidanje rodno-zasnovane diskriminacije ili nasilja, što se često pravda u ime tradicije, kulture, religije ili fundamentalnih ideologija i značajna smanjenja javne potrošnje, što je često deo "mera štednje" koje prate ekonomske i finansijske krize, dalje slabi odgovore države. U kontekstu sužavanja demokratskih prostora i posledičnog opadanja vladavine prava, svi ti faktori omogućavaju prodor rodno-zasnovanog nasilja nad ženama i vode kulturi nekažnjavanja.

⁴ Vidi između ostalog, Opšti komentar br. 28 (2000) o jednakosti prava između muškaraca i žena Komiteta za ljudska prava; Opšti komentar br. 2 (2008) Komitet za borbu protiv torture; Opšti komentar br. 22 (2016) o pravu na seksualno i reproduktivno zdravlje Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava; i Opšti komentar br. 3 (2016) o ženama i devojkaama osobama sa invaliditetom, Komiteta za prava osoba sa invaliditetom.

⁵ Naročito, Radna grupa za pitanje diskriminacije nad ženama u pravu i praksi i Specijalni izvestilac protiv torture.

⁶ Usvojeno je skoro šest stotina Zaključnih opservacija od strane Komiteta, od usvajanja Opšte preporuke br. 19: najveći broj njih se izričito odnosi na rodno-zasnovano nasilje nad ženama.

⁷ Naročito, A. T. protiv Mađarske (slučaj br. 2/2003), Fatma Yildirim protiv Austrije (slučaj br. 6/2005), Sahide Goekce protiv Austrije (slučaj br. 5/2005), Karen Vertido protiv Filipina (slučaj br. 18/2008), V.K. protiv Bugarske (slučaj br. 20/2008), Inga Abramova protiv Belorusije (slučaj br. 23/2009), S. V. P. protiv Bugarske (slučaj br. 31/2011), Isatou Jallow protiv Bugarske (slučaj br. 32/2011), R. P. B. protiv Filipina (slučaj br. 34/2011), Angela González Carreño protiv Španije (slučaj br. 47/2012), X. i Y. protiv Gruzije (slučaj br. 29/2009), Belousova protiv Kazahstana (slučaj br. 45/2012), A. S. protiv Mađarske (br. 4/2004), Kell protiv Kanade (br. 19/2008), M. W. protiv Danske (br. 46/2012) i L. R. protiv Republike Moldavije (Saopštenje br. 58/2013).

⁸ Meksiko (CEDAW/C/2005/OP.8/MEKSIKO, 2005. godine), Kanada (CEDAW/C/OP.8/CAN/1, 2015. godine) i Filipini (CEDAW/C/OP.8/PHL/1, 2015. godine).

⁹ Ovo uključuje sve vrste oružanih grupa, odnosno pobunjeničke snage, bande, paravojne grupe, itd.

¹⁰ Vidi Rezoluciju Generalne skupštine UN o promovisanju Deklaracije o pravu i odgovornosti pojedinaca, grupa i društvenih organa za unapređivanje i zaštitu univerzalno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda: zaštita zaštitnika ljudskih prava žena, 30. januar 2014. godine, A/RES/68/181; UNDP, UN žene, Komiteta za širokopojasnu konektivnost: *Visokotehnološko nasilje nad ženama i devojkaama: Svetski poziv za budjenje*, oktobar 2015. godine; Dogovoreni zaključci usvojeni su od strane Komisije za status žena na njenoj 57. sednici (E/2013/27).

II. Delokrug

8. Ovaj dokument dopunjava i ažurira smernice Država potpisnica iznete u Opštoj preporuci br. 19 i treba ga čitati u sprezi sa istima.

9. Koncept ‘nasilja nad ženama’ u Opštoj preporuci br. 19 i drugi međunarodni instrumenti i dokumenti su naglasili da je ovo nasilje rodno-zasnovano. U skladu sa tim, taj dokument koristi izraz ‘rodno-zasnovano nasilje nad ženama’, kao precizniji termin koji čini izričitim rodne uzroke i uticaje nasilja. Taj izraz dalje jača razumevanje tog nasilja kao društvenog - pre nego nekog pojedinačnog problema, što zahteva sveobuhvatne odgovore, koji sežu dalje od specifičnih događaja, pojedinačnih počinitelaca i žrtvi/preživelih.

10. Komitet smatra da je rodno-zasnovano nasilje nad ženama jedno od temeljnih društvenih, političkih i ekonomskih sredstava kojima se stalno iznova nastavlja podređena pozicija žena uz poštovanje muškaraca i njihovih stereotipnih uloga. Tokom celog njegovog rada, Komitet je razjasnio da je to nasilje kritična prepreka postizanju suštinske jednakosti između žena i muškaraca, kao i uživanja od strane žena ljudskih prava i temeljnih sloboda sadržanih u Konvenciji.

11. Opšta preporuka br. 28 (2010) o suštinskim obavezama Država potpisnica ukazuje da su njihove obaveze prema članu 2 Konvencije da poštuju, štite i ispunjavaju prava žena na ne-diskriminaciju i uživanje *de jure (zakonske)* i *de facto (činjenične)* jednakosti.¹¹ Delokrug tih obaveza u odnosu na rodno-zasnovano nasilje nad ženama koje se dešava u naročitim kontekstima se obradjuje u Opštoj preporuci br. 28 i drugim opštim preporukama, uključujući Opštu preporuku br. 26 (2008) o ženama radnicama-migrantima, br. 27 (2010) o starijim ženama, br. 30 (2013) o ženama u situacijama sprečavanja sukoba, situacijama sukoba i posle sukoba; br. 31 (2014) o štetnim praksama; br. 32 (2014) o rodno-povezanim dimenzijama statusa izbeglice, azilu, nacionalnosti i apatridiji žena; br. 33 (2015) o pristupu žena pravdi; i br. 34 (2016) o pravu seoskih žena. Tekući dokument unakrsno-referencira, ali ne ponavlja značajne elemente tih opštih preporuka.

12. Opšta preporuka br. 28 o suštinskoj obavezi Država potpisnica prema članu 2 Konvencije kao i Opštoj preporuci br. 33 o pristupu žena pravdi potvrđuje da je diskriminacija nad ženama neraskidivo povezana sa drugim faktorima koji utiču na njihove živote. Sudska praksa Komiteta osvetljava da oni mogu uključiti etničku pripadnost/rasu, starosedelački ili manjinski status, boju kože, socio-ekonomski status i/ili kastu, jezik, religiju ili veroispovest, političko mišljenje, nacionalno poreklo, bračni i/ili materinski status, uzrast, gradsku/seosku lokaciju, zdravstveni status, invaliditet, vlasništvo imovine, da li je neko lezbejka, biseksualan, transrodan ili interseksualan, nepismenost, trgovinu ženama, oružani sukob, traženje azila, izbegništvo, internu raseljenost, apatridiju, migraciju, upravljanje domaćinstvima, udovištvo, život sa HIV-om/AIDS-om, lišenje slobode, bavljenje prostitucijom, geografsku udaljenost

¹¹ Opšta preporuka 28, stav 9. Druga UN ugovorna tela za ljudska prava takodje koriste tu tipologiju, odnosno CESCR, Opšti komentar br. 12 (1999. godina).

¹² Opšta preporuka br. 33, stavovi 8 i 9. Druge opšte preporuke značajne za unakrsnu diskriminaciju su Opšta preporuka br. 15 o ženama i AIDS-u, br. 18 o ženama osobama sa invaliditetom, br. 21 o jednakosti u bračnim i porodičnim odnosima, br. 24 o ženama i zdravlju, br. 26 o ženama radnicama-migrantima, br. 27 o starijim ženama i zaštiti njihovih ljudskih prava, br. 30 o ženama u situacijama sprečavanja sukoba, u sukobima i situaciji posle sukoba, br. 31 o štetnim praksama, br. 32 o rodno-povezanim dimenzijama izbegličkog statusa, azilu, nacionalnosti i apatridiji žena i br. 34 o pravima seoskih žena. Komitet je takodje obradio preplićuće diskriminacije u njegovom mišljenju o saopštenjima (Jallow protiv Bugarske, 2012. godine; S.V.P. protiv Bugarske, 2012. godine; Kell protiv Kanade, 2012. godine; A.S. protiv Mađarske, 2006. godine; R. P. B. protiv Filipina, 2014. godine; M.W. protiv Danske, 2016. godine, između ostalih) i istragama (naročito, u vezi Meksika (2005. godine) i Kanade (2015. godine)).

i stigmatizaciju žena koje se bore za svoja prava, uključujući branioce ljudskih prava.¹² U skladu sa tim, zato što žene imaju iskustvo različitih i preklapajućih oblika diskriminacije, koje imaju otežavajuće negativan uticaj, Komitet potvrđuje da rodno-zasnovano nasilje može uticati na neke žene u različitim stepenima, ili na različite načine, tako da su tu potrebni odgovarajući zakonski odgovori i odgovori na nivou politike.¹³

13. Komitet opoziva član 23 Konvencije koji navodi da bilo koje odredbe u nacionalnom zakonodavstvu ili međunarodnim međudržavnim ugovorima drugačije od Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama koje su propustljivije za postizanje jednakosti između žena i muškaraca će imati pretežnost nad obavezama iz Konvencije, i u skladu sa tim, preporukama iz tog dokumenta. Komitet također ističe da na aktivnosti Država potpisnica u obrađivanju rodno-zasnovanog nasilja nad ženama utiču rezerve koje one zadržavaju prema Konvenciji. Dalje se napominje da kao ugovorno telo za ljudska prava, Komitet može proceniti dopustivost rezervacija formuliranih od strane Država učesnica¹⁴, i ponavlja svoje gledište da rezervacije naročito u članu 2 ili članu 16¹⁵, usklađenost sa kojima je naročito presudna u naporima za ukidanje rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, jesu nespojive sa ciljem i svrhom Konvencije, i stoga nedopustive prema članu 28, stav 2.¹⁶

14. Rodno-zasnovano nasilje pogađa žene tokom celog njihovog životnog ciklusa¹⁷ i u skladu sa tim upućivanja na žene u ovom dokumentu uključuju devojke. Ovo nasilje uzima višestruke oblike, uključujući dela ili propuste, smišljene ili koji verovatno mogu izazvati ili rezultovati smrću¹⁸ ili fizičkom, seksualnom, psihološkom ili ekonomskom štetom ili patnjom žene, pretnje takvim delima, uznemiravanje, prisilu i proizvoljno lišenje slobode.¹⁹ Rodno-zasnovano nasilje nad ženama je pod uticajem i često pogoršano kulturnim, ekonomskim, ideološkim, tehnološkim, političkim, verskim, socijalnim i faktorima životne sredine, kako je dokazano, između ostalog u kontekstima izmeštanja, migracije, povećane globalizacije ekonomskih aktivnosti uključujući globalne lance nabavke, ekstraktivne i "of-šor" industrije, militarizaciju, stranu okupaciju, oružani sukob, nasilni ekstremizam i terorizam. Rodno-zasnovano nasilje nad ženama je također pogodjeno političkim, ekonomskim i društvenim krizama, građanskim nemirom, humanitarnim hitnim situacijama, prirodnim katastrofama, uništenjem ili degradacijom prirodnih resursa. Štetne prakse²⁰ i zločini nad ženama braniocima ljudskih prava, političarkama²¹, aktivistkinjama ili novinarkama su također oblici rodno-zasnovanog nasilja nad ženama koje su pogodjene takvim kulturnim, ideološkim i političkim faktorima.

¹³ Opšta preporuka br. 28, stav 18, Istraga Kanade stav 197.

¹⁴ Vidi Vodič za praksu rezervacija u Međudržavnim ugovorima, usvojen od strane Komisije za međunarodno pravo, 2011, A/65/10, stav 3.1.10.

¹⁵ Izjava CEDAW-a o rezervacijama, 'Izveštaj sa njegove devetnaeste sednice, (1998) UN Doc A/53/38/Rev.1, stav 12; vidi također Opštu preporuku 29, stav 54-55. Zaključnih opservacija o izveštajima Država potpisnica, također ukazuje da su rezervacije prema članovima 2, 7, 9 i 16, kao i opšte rezervacije nespojive sa ciljevima i svrhom Konvencije.

¹⁶ Opšta preporuka br. 28, stav 41 i 42.

¹⁷ Opšta preporuka br. 27 o starijim žena i zaštiti njihovih ljudskih prava, i Opšta preporuka br. 31 o štetnim praksama.

¹⁸ Te smrti uključuju, *inter alia* (između ostalog), ubistva s predumišljajem, usmrćenja u ime takozvane "časti" i prinudna samoubistva. Vidi Istrage u vezi Meksika (2005) i Kanade (2015), kao i Zaključne opservacije za Gvatemalu, 2009. godine; Južna Afrika, 2011. godine; Meksiko, 2012. godine; Čile, 2012. godine; Pakistan, 2013. godine; Irak, 2014. godine; Finska, 2014. godine; Namibija, 2015. godine; Turska, 2016. godine; Honduras, 2016. godine; Ujedinjena Republika Tanzanija, 2016. godine; između ostalih.

¹⁹ Opšta preporuka br. 19, stav 6 i Opšta preporuka br. 28, stav 19.

²⁰ Zajednička opšta preporuka br. 31 Komiteta o ukidanju diskriminacije protiv žena/Opšti komentar br. 18 Komiteta o pravu deteta u vezi štetnih praksi.

²¹ Vidi izveštaj: Inter-Parlamentarna Unija (IPU), Seksizam, uznemiravanje i nasilje nad ženama poslanicama (oktobar 2016. godine).

15. Pravo žena na život oslobodjen rodno-zasnovanog nasilja je neodvojivo od i međuzavisno od drugih ljudskih prava, uključujući pravo na život, zdravlje, slobodu i bezbednost osobe, pravo na jednakost i jednaku zaštitu unutar porodice, oslobodjenost od torture, surovog, neljudskog ili degradirajućeg postupanja, sloboda izražavanja, kretanja, učešća, okupljanja i udruživanja.

16. Rodno-zasnovano nasilje nad ženama može rezultovati torturom ili surovim, neljudskim ili degradirajućim postupanjem u određenim okolnostima, uključujući u slučajevima silovanja, nasilja u porodici ili štetnim praksama, između ostalog²². U nekim slučajevima, neki oblici rodno-zasnovanog nasilja nad ženama mogu takodje predstavljati međunarodne zločine.²³

17. Komitet potpisuje gledište drugih ugovornih tela za ljudska prava i nosilaca mandata za specijalne procedure, da je u određivanju kada dela rodno-zasnovanog nasilja nad ženama dovode do torture ili surovog, neljudskog ili degradirajućeg postupanja,²⁴ potreban rodno-osetljiv pristup radi razumevanja nivoa bola i patnje koje žene trpe,²⁵ i da su svrha i potrebna namera torture zadovoljeni kada su dela ili propusti rodno specifični ili počinjeni protiv nekog lica na osnovu pola.²⁶

18. Povrede ženskog seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, takve kao što su prinudne sterilizacije, prinudni abortusi, prinudna trudnoća, kriminalizacija abortusa, uskraćivanje ili odlaganje bezbednog abortusa i nege posle abortusa, prinudno održavanje trudnoće, zloupotreba i maltretiranje žena i devojaka traženjem informacija o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, roba i usluga, su oblici rodno-zasnovanog nasilja koje u zavisnosti od okolnosti može da predje u torturu ili surovo, neljudsko ili degradirajuće postupanje.²⁷

19. Komitet smatra da je rodno-zasnovano nasilje nad ženama ukorenjeno u rodno povezanim faktorima, takvim kao što je ideologija prava muškaraca i privilegovanosti nad ženama, društvenim normama koje se tiču muškosti, potrebe da se potvrdi muška kontrola ili moć, da se ojačaju rodne uloge, ili da se spreči, obeshrabri ili kazni ono što se smatra

²² Specijalni izveštaj o torturi i drugim oblicima surovog, neljudskog i degradirajućeg postupanja, A/HRC/31/57 (2016); Izveštaj Specijalnog izveštioaca o torturi, 15. januar 2008. godine, A/HRC/7/3, stav 36; Zaključne opservacije Komitet protiv torture o Meksiku, CAT/C/MEX/CO/4; o Gvajani, CAT/C/GUY/CO/1; o Togou, CAT/C/TGO/CO/1; o Burundiju, CAT/C/BDI/CO/1; o Peruu, CAT/C/PER/CO/5-6; o Tadžikistanu, CAT/C/TJK/CO/2; o Senegal, CAT/C/SEN/CO/3; Komitet za ljudska prava (HRC - OLJP) Opšti komentar br. 28 (2000) o članu 3 (Jednakost prava između muškaraca i žena); Zaključna opservacija Komitet za ljudska prava o Slovačkoj, CCPR/CO/78/SVK; o Japanu, CCPR/C/79/Dodatak 102; i o Peruu, CCPR/CO/70/PER, između ostalih.

²³ Uključujući zločine protiv čovečnosti i ratne zločine kao silovanje, seksualno ropstvo, prinudna prostitucija, prinudna trudnoća, nasilna sterilizacija, ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja uporedive težine, u skladu sa članovima 7(1)(g), 8(2)(b)(xxii), i 8(2)(e)(vi) Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

²⁴ Specijalni izveštaj o torturi i drugim oblicima surovog, neljudskog i degradirajućeg postupanja, A/HRC/31/57 (2016), stav 11.

²⁵ Na primer, da bi se razumelo da je "teška patnja žrtve svojstvena u silovanju, čak i kad nema dokaza o fizičkim povredama ili bolesti. (...) Žene žrtve silovanja takodje trpe iskustvo složenih posledica psihološke i socijalne prirode". IACtHR, Fernandez Ortega i ostali protiv Meksika (2010. godina) Preliminarne primedbe, pravovaljanost, reparacije i troškovi, Presuda od 30. avgusta 2010. godine, Serija C br. 215 u stavu 124. Vidi takodje: Izveštaj SR o torturi, 5. januar 2016. godine, A/HRC/31/57, stav 8.; Izveštaj SR o torturi, 15. januar 2008. godine, A/HRC/7/3, stav 36.

²⁶ CAT Komitet, *V.L. protiv Švajcarske* CAT/C/37/D/262/2005 (2007); Izveštaj Specijalnog izveštioaca o torturi, 5. januar 2016. godine, A/HRC/31/57, stav 8 i 15. januar 2008. godine A/HRC/7/3.

²⁷ Izveštaj o torturi, 5. januar 2016. godine, A/HRC/31/57; CEDAW Komiteta *L.C. protiv Perua*, CEDAW/C/50/D/22/2009, stav 8.18; Komiteta za ljudska prava, *Whelan protiv Irske*, CCPR/C/119/D/2425/2014 (2017); *Mellet protiv Irske*, CCPR/C/116/D/2324/2013 (2016), stavovi 7.4.

²⁸ Vidi: *Dubinska studija o svim oblicima nasilja nad ženama*. Izveštaj Generalnog sekretara (2006. godine) A/61/122/Dodatak 1.

neprihvatljivim ženskim ponašanjem. Ti faktori također doprinose izričitom ili prećutnom društvenom prihvatanju rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, što se često još uvek smatra privatnom stvari, i široko raširenom nekažnjavanju za isto.

20. Rodno-zasnovano nasilje nad ženama se javlja u svim prostorima i sferama ljudske interakcije, bilo javnim ili privatnim. Ono uključuje porodicu, zajednicu, javne prostore, radna mesta, dokolicu, politiku, sport, zdravstvene službe, obrazovne postavke i njihovu redefiniciju putem tehnološki podržanih okruženja,²⁸ kao što su savremeni oblici nasilja koji se dešavaju na Internetu i u digitalnim prostorima. U svim tim postavkama, rodno-zasnovano nasilje nad ženama može proisteći iz dela ili propusta u postupanju državnih ili aktera mimo države, koji postupaju na teritoriji ili vanoblasno, uključujući eksteritorijalnu vojnu aktivnost Država, pojedinačno ili kao članica međunarodnih ili međuvladinih organizacija ili koalicija²⁹, ili vanoblasne aktivnosti od strane privatnih korporacija³⁰

III. Opšta obaveza Država potpisnica prema Konvenciji u vezi rodno-zasnovanog nasilja nad ženama

21. Rodno-zasnovano nasilje nad ženama predstavlja diskriminaciju nad ženama prema članu 1 i stoga angažuje sve obaveze iz Konvencije. Član 2 utvrđuje da je sveobuhvatna obaveza Država potpisnica da slede svim podesnim sredstvima i bez odlaganja politiku ukidanja diskriminacije nad ženama, uključujući rodno-zasnovano nasilje nad ženama. To je obaveza hitne prirode; odlaganja se ne mogu pravdati na bilo kom osnovu, uključujući ekonomske, kulturne ili verske osnove. Opšta preporuka br. 19 ukazuje da u odnosu na rodno-zasnovano nasilje nad ženama ova obaveza obuhvata dva aspekta državne odgovornosti: za takvo nasilje koje proističe iz aktivnosti ili propusta (a) neke Države potpisnice ili njenih aktera, i (b) aktera mimo-države.

Odgovornost za dela ili propuste državnih aktera

22. Prema Konvenciji i opštem međunarodnom pravu, neka Država potpisnica je odgovorna za dela i propuste od strane njenih organa i zastupnika koji sačinjavaju rodno-zasnovano nasilje nad ženama.³¹ To uključuje dela ili propuste činovnika u njenim izvršnim, zakonodavnim i pravosudnim ograncima. Član 2 (d) Konvencije zahteva da se Države potpisnice i njihovi organi i zastupnici uzdrže od angažovanja u bilo kojem delu ili praksi neposredne ili posredne diskriminacije nad ženama i da obezbede da javni organi i institucije postupaju u skladu sa tom obavezom. Osim obezbeđivanja da zakoni, politika, programi i postupci ne diskriminišu žene, u skladu sa članom 2 (c) i (g), Države potpisnice moraju uspostaviti efikasan i dostupan zakonski i okvir usluga za obradu svih oblika rodno-zasnovanog nasilja nad ženama koje su počinili zastupnici države, na njihovoj teritoriji ili vanoblasno.

23. Države potpisnice su odgovorne za sprečavanje tih dela ili propusta od strane njihovih sopstvenih organa i zastupnika – uključujući putem obuke i usvajanja, praktične primene i praćenja zakonskih odredbi, administrativnih propisa i kodeksa ponašanja - i da istraže,

²⁹ Na primer, kao deo međunarodnih snaga za očuvanje mira. Vidi: GR 30 o ženama u situacijama sprečavanja sukoba, u sukobu i situacijama posle sukoba, stav 9.
³⁰ CEDAW, Zaključne opservacije za Švajcarsku, 2016. godina (CEDAW/C/CHE/CO/4-5); za Nemačku, 2017. godina (CEDAW/C/DEU/CO/7-8).
³¹ Vidi Komisija za međunarodno pravo (ILC), Nacrt članova o odgovornosti država za međunarodne protivpravne radnje. Član 4 (Ponašanje organa neke države). Vidi također član 91 Dopunskog protokola Ženevskih konvencija (Protokol I).
³² Vidi *supra* fusnotu 6 i Opštu preporuku br. 33.

³³ Komisija za međunarodno pravo (navedeno *supra*, fusnota 29), član 5 (Ponašanje osoba ili pravnih lica koji izvršavaju elemente vladinih ovlašćenja).

krivično gone i primene odgovarajuće zakonske ili disciplinske sankcije, kao i da obezbede odštetu u svim slučajevima rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući one koji predstavljaju međunarodne zločine, kao i u slučajevima neuspeha, nemara ili propusta od strane javnih organa.³² Čineći tako, treba uzeti u obzir različitost žena i rizike inter-sektorske diskriminacije koji proističu iz toga.

Odgovornost za dela ili propuste aktera mimo države

24. Prema opštem međunarodnom pravu, kao i prema međunarodnim međudržavnim ugovorima dela ili propusti nekog privatnog aktera mogu angažovati međunarodnu odgovornost države u određenim slučajevima. Oni uključuju:

a) *Dela i propuste od strane aktera mimo države pripisiva Državama.* Dela ili propusti privatnog aktera opunomoćenog zakonima te države da izvršava elemente vladinih ovlašćenja, uključujući privatna tela koja pružaju javne usluge, takve kao što su zdravstvena zaštita ili obrazovanje, ili koji upravljaju mestima zatvora, smatraće se delima pripisivim samoj državi,³³ kao što su dela ili propusti privatnih zastupnika koji u stvari postupaju prema instrukcijama, ili prema usmerenju ili kontroli od strane te države,³⁴ uključujući kada posluju u inostranstvu.

b.) *Obaveze dužne pažnje za dela i propuste aktera mimo države.* Član 2 (e) Konvencije izričito predviđa da se od Država potpisnica zahteva preduzimanje odgovarajućih mera radi eliminisanja diskriminacije nad ženama od bilo kog lica, organizacije ili preduzeća³⁵. Ova obaveza, na koju se često upućuje kao na obavezu dužne pažnje, podupire Konvenciju u celini³⁶ i u skladu sa tim će Države potpisnice biti odgovorne ako ne uspeju da preduzmu sve odgovarajuće mere za sprečavanje, kao i istragu, krivično gonjenje, kažnjavanje i obezbeđivanje odštete za dela ili propuste od aktera mimo države, koja rezultuju rodno-zasnovanim nasiljem nad ženama.³⁷ Ovo uključuje aktivnosti korporacija koje posluju vanoblasno. Naročito, od Država potpisnica se traži da preduzmu neophodne korake da spreče povredu ljudskih prava u inostranstvu, od strane korporacija nad kojima ona može izvršiti uticaj,³⁸ bilo putem regulatornih sredstava ili upotrebom podsticaja, uključujući ekonomske podsticaje.³⁹ Prema obavezi dužne pažnje, Države potpisnice treba da usvoje i praktično sprovedu različite mere za obradu rodno-zasnovanog nasilja nad ženama počinjenog od strane aktera mimo države. Od njih se zahteva da imaju uspostavljene zakone, institucije i sistem koji obradjuje takvo nasilje. Takođe, Države potpisnice su u obavezi da obezbede da oni efikasno funkcionišu u praksi, i da su podržani i da se vredno izvršavaju od svih državnih zastupnika i tela.⁴⁰ Neuspeh neke Države potpisnice da preduzme sve odgovarajuće mere za sprečavanje dela rodno-zasnovanog nasilja nad ženama kada njeni organi znaju ili bi trebalo da znaju za opasnost nasilja, ili neuspeh da se istraži, krivično goni i kazni, i da se obezbedi odšteta žrtvama/preživelim takvih dela, pruža prećutnu dozvolu ili ohrabrenje delima rodno-zasnovanog nasilja protiv žena⁴¹. Ovi neuspesi ili propusti predstavljaju povrede ljudskih prava.

25. U dodatku, i međunarodno humanitarno pravo i zakon o ljudskim pravima su

³⁴ *Ibidem.* član 8 (Ponašanje usmereno ili kontrolisano od strane neke države).

³⁵ Opšta preporuka br. 28 stav 36.

³⁶ Opšta preporuka br. 28 stav 13.

³⁷ Opšta preporuka br. 19 stav 9.

³⁸ *Vidi* CRC/C/GC/16 (Opšti komentar br. 16 (2013) o državnim obavezama u vezi uticaja poslovnog sektora na prava dece), stavovi 43-44, i Matriški principi o vanoblasnim obavezama državama u oblasti ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.

³⁹ *Vidi, odnosno*, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Opšti komentar br. 14 (2000), Pravo na najviši dostizni standard zdravlja (član 12 Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima), E/C.12/2000/4 (2000), stav 39.

⁴⁰ Goekce protiv Austrije, 2007 stav 12.1.2; V. K. protiv Bugarske, 2011, stav 9.4.

⁴¹ Opšta preporuka br. 19, stav 9.

⁴² Opšta preporuka br. 30.

prepoznali neposredne obaveze aktera mimo države, uključujući strane u nekom oružanom sukobu u specifičnim okolnostima. Ovo uključuje zabranu torture, koja je deo običajnog međunarodnog prava i postala je prinudna imperativna norma (*jus cogens*)⁴².

26. Opšte obaveze opisane u stavovima gore obuhvataju sve oblasti državnih delatnosti, uključujući zakonodavne, izvršne i pravosudne ogranke na saveznom, nacionalnom, pod-nacionalnom, lokalnom i decentralizovanim nivoima kao i privatizovane službe. One zahtevaju formulisanje zakonskih normi, uključujući na ustavnom nivou, oblikovanje javnih politika, programa, institucionalnih okvira i mehanizama za praćenje koji teže ukidanju rodno-zasnovanog nasilja nad ženama u svim oblicima, bilo da su ga počinili državni ili akteri mimo države. One takodje zahtevaju, u skladu sa članovima 2 (f) i 5 (a) Konvencije, usvajanje i praktično sprovođenje mera za iskorenjvanje predrasuda, stereotipa i praksi koji predstavljaju koreniti uzrok rodno-zasnovanog nasilja nad ženama. U opštim terminima i ne odričući se prava iz specifičnih preporuka datih u narednim odeljcima, te obaveze uključuju:

a) **Na zakonodavnom nivou**, u skladu sa članom 2 (b), (c), (e), (f) i (g) i članom 5 (a), od država se zahteva da usvoje zakonodavstvo koje zabranjuje sve oblike rodno-zasnovanog nasilja nad ženama i devojkama, usklađujući domaće pravo sa Konvencijom. Ovo zakonodavstvo treba da smatra žene žrtve/preživele kao nosioce prava i da uključi odredbe vezano za uzrast i rodno osetljive odredbe i efikasne zakonske zaštite, uključujući sankcije i odštetu u slučajevima takvog nasilja. Konvencija takodje zahteva uskladjivanje bilo kojih postojećih verskih, običajnih, starosedelačkih i sistema normi pravde u zajednici sa njenim standardima, kao što je ukidanje svih zakona koji predstavljaju diskriminaciju nad ženama, uključujući one koji izazivaju, promovišu ili pravdaju rodno-zasnovano nasilje ili iznova nastavljaju nekažnjivost za ta dela. Takve norme mogu biti deo ustavnih, običajnih, verskih, starosedelačkih ili lokalnih prava, ustavnog, građanskog, porodičnog, krivičnog ili upravnog prava, dokaznog i proceduralnog prava, kao što su odredbe zasnovane na diskriminatornim ili stereotipnim stavovima ili praksama, koje omogućavaju rodno-zasnovano nasilje nad ženama ili ublažavaju kazne u tom kontekstu.

b) **Na izvršnom nivou**, u skladu sa članom 2 (c), (d) i (f) i članom 5 (a), Države su u obavezi da usvoje i na odgovarajući način budžetiraju različite institucionalne mere, u koordinaciji sa bitnim ograncima državne vlasti. One uključuju oblikovanje fokusirane javne politike, razvoj i praktično sprovođenje mehanizama praćenja i uspostavljanje i/ili finansiranje nadležnih nacionalnih sudova. Države potpisnice treba da obezbede dostupne, priuštive i odgovarajuće službe da štite žene od rodno-zasnovanog nasilja, spreče njegovu ponovnu pojavu i obezbede ili osiguraju finansiranje odštete svim njegovim žrtvama/preživelima.⁴³ Države potpisnice moraju takodje ukinuti institucionalne prakse i pojedinačno ponašanje i ponašanja javnih činovnika koja predstavljaju rodno-zasnovano nasilje nad ženama ili tolerišu takvo nasilje, i koji obezbeđuju kontekst za odsustvo odgovora ili za neki nemaran odgovor. To uključuje odgovarajuću istragu i sankcije za neefikasnost, saučesništvo i nehat od strane javnih organa odgovornih za registraciju, sprečavanje ili istragu tog nasilja ili za pružanje usluga žrtvama/preživelima. Odgovarajuće mere za izmenu ili iskorenjvanje običaja i praksi koji sačinjavaju diskriminaciju nad ženama, uključujući one koje opravdavaju ili promovišu rodno-zasnovano nasilje nad ženama, moraju takodje biti preduzete na tom nivou.⁴⁴

c) **Na pravosudnom nivou**, u skladu sa članovima 2 (d), (f) i 5 (a), od svih sudskih tela se zahteva da se uzdrže od angažovanja u bilo kojem delu ili praksi diskriminacije ili rodno-zasnovanog nasilja nad ženama; i da strogo primenjuju sve odredbe krivičnog prava koje kažnjavaju to nasilje, obezbeđujući da su svi zakonski postupci u slučajevima koji uključuju navode rodno-zasnovanog nasilja nad ženama nepristrasni i fer, i da na njih ne utiču rodni stereotipi ili diskriminatorno tumačenje zakonskih odredbi, uključujući međunarodno pravo.⁴⁵ Primena mišljenja sa predubedenjem i stereotipnih mišljenja o tome šta predstavlja rodno-zasnovano nasilje nad ženama, kakvi treba da budu odgovori žena na takvo nasilje i standard dokaza koji se traži da bi se potkrepile njego

pojava mogu uticati na pravo žena da uživaju jednakost pred zakonom, fer suđenje i pravo na efikasni pravni lek koji je ustanovljen u članovima 2 i 15 Konvencije.⁴⁶

IV. Preporuke

27. Gradeći na Opštoj preporuci br. 19 i radu Komiteta od njenog usvajanja, Komitet podstiče Države potpisnice da ojačaju praktično sprovođenje njihovih obaveza u odnosu na rodno-zasnovano nasilje nad ženama, bilo da je ono na teritoriji te Države potpisnice ili vanoblasno. Komitet ponavlja svoj poziv Državama potpisnicama da ratifikuju Opcioni protokol uz Konvenciju i da ispituju sve preostale rezervacije prema Konvenciji u cilju njihovog povlačenja.

28. Komitet takodje preporučuje da Države potpisnice preduzmu sledeće mere u oblastima sprečavanja, zaštite, krivičnog gonjenja, kažnjavanja i nadoknade; sakupljanja podataka i praćenja i međunarodne saradnje radi ubrzanja ukidanja rodno-zasnovanog nasilja nad ženama. Sve te mere treba da se praktično sprovedu uz pristup koji se fokusira na žrtvu/preživelog, priznajući žene kao nosioce prava i promovišući njihove agencije i autonomiju, uključujući evoluirajuću sposobnost devojaka, od detinjstva do adolescencije. Takodje, te mere treba da budu oblikovane i praktično sprovedene uz učešće žena i uzimajući u obzir naročitu situaciju žena pogodjenih isprepletanim oblicima diskriminacije.

Opšte zakonodavne mere

29. Obezbediti da svi oblici rodno-zasnovanog nasilja nad ženama u svim sferama, koji dovode do povrede njihovog fizičkog, seksualnog ili psihološkog integriteta budu kriminalizovani i uvesti bez odlaganja, ili ojačati zakonske sankcije srazmerne težini prestupa, kao i građanske pravne lekove.⁴⁷

30. Obezbediti da svi pravni sistemi, uključujući višestruke pravne sisteme, štite žrtve/preživele rodno-zasnovanog nasilja nad ženama i obezbediti da oni imaju pristup pravdi i nekom efikasnom pravnom leku, u skladu sa smernicom datom u Opštoj preporuci Komiteta br. 33 (2015).

31. Ukidanje svih zakonskih odredbi koje diskriminišu žene i vremenski brižljivo čuvaju, ohrabruju, olakšavaju, opravdavaju ili tolerišu bilo koji oblik rodno-zasnovanog nasilja protiv njih; uključujući u običajnim, verskim i starosedelačkim zakonima.⁴⁸ Naročito ukidanje:

a) Odredbi koje dozvoljavaju, tolerišu ili opraštaju oblike rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući dečiji⁴⁹ ili prinudni brak i druge štetne prakse, odredbe koje dozvoljavaju medicinske postupke nad ženama osobama sa invaliditetom bez njihove informisane saglasnosti, kao i zakonodavstvo koje kriminalizuje abortus,⁵⁰ status lezbejke, biseksualnost, ili transrodnost, žene u prostituciji, preljubi ili bilo koje druge krivične odredbe koje nesrazmerno pogadjaju žene, uključujući one koje rezultuju diskriminatornom primenom smrtno kazne za žene⁵¹.

b) Diskriminatornih dokaznih pravila i postupaka, uključujući postupke koji dozvoljavaju lišenje slobode žena radi njihove zaštite od nasilja, prakse fokusirane na 'devičanstvo' i pravne odbrane ili olakšavajuće faktore zasnovane na kulturi, veroispovesti ili muškoj privilegiji, takve kao što je takozvana 'odbrana časti', tradicionalna izvinjenja, pomilovanja od strane porodica žrtvi/preživelih ili naknadni brak žrtve /preživelog seksualnog napada sa počiniocem, postupci koji rezultuju najstrožijim kaznama, uključujući kamenovanje, bičevanje i smrt, koji su često rezervisani za žene, kao i sudske prakse koje zanemaruju istoriju rodno-zasnovanog nasilja na štetu žena tužilja⁵².

⁴³ Vidi *supra* fusnotu 6 i Opštu preporuku br. 33.

⁴⁴ Vidi Opštu preporuku br. 31.

⁴⁵ Karen Tayag Vertido protiv Filipina, 2010, stav 8.9 (b); R. P. B. protiv Filipina (slučaj br. 34/2011), stav 8.3; Opšta preporuka br. 33, stav 18 (e), 26 i 29..

⁴⁶ Vidi Opštu preporuku br. 33.

c) Svih zakona koji sprečavaju ili odvrćaju žene od prijavljivanja rodno-zasnovanog nasilja, kao što su zakoni o starateljstvu koji lišavaju žene pravne sposobnosti ili ograničavaju sposobnost žena sa invaliditetom da svedoče na sudu, praksa takozvanog “zaštitnog pritvora”; restriktivni zakoni o imigraciji koji obeshrabuju žene, uključujući migrante radnice u domaćinstvu da prijave nasilje, kao i zakona koji dozvoljavaju dvostruka hapšenja u slučajevima nasilja u porodici, ili krivično gonjenje žena kad se počinilac oslobađa od krivice, između ostalih.

32. Ispitati rodno-neutralne zakone i politike radi obezbeđenja da oni ne stvaraju ili nastavljaju postojeće nejednakosti i ukidanje ili izmena istih, ako oni tako čine.⁵³

33. Obezbediti da seksualni napad, uključujući silovanje bude okarakterisan kao zločin protiv prava žena na ličnu bezbednost i njihov fizički, seksualni i psihološki integritet.⁵⁴ Obezbediti da se definicija seksualnih zločina, uključujući bračno i silovanje od strane poznanika/lica sa kojima se zabavljate zasniva na nedostatku slobodno date saglasnosti i da uzima u obzir okolnosti prinude.⁵⁵ Bilo koja vremenska ograničenja, tamo gde postoje, treba da kao prioritet istaknu interese žrtvi/preživelih i da razmotre okolnosti koje sprečavaju njihovu sposobnost da prijave pretrpljeno nasilje nadležnim službama/organima.⁵⁶

Prevenција

34. Usvojiti i praktično sprovesti efikasne zakonodavne i druge odgovarajuće preventivne mere za obradu osnovnih uzroka rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući patrijarhalne stavove i stereotipe, nejednakost u porodici i zapostavljanje ili uskraćivanje ženskih građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prava, kao i promovisanje opunomoćenja žena, njihovog zastupanja i prava glasa.

35. Razviti i praktično sprovesti efikasne mere, uz aktivno učešće svih značajnih aktera, takvih kao što su ženske organizacije i one koje predstavljaju marginalizovane grupe žena i devojaka, za obradu i iskorenjivanje stereotipa, predrasuda, običaja i praksi iznetih u članu 5 Konvencije, koji opraštaju ili promovišu rodno-zasnovano nasilje nad ženama i podupiru strukturnu nejednakost žena i muškaraca. Te mere treba da uključuju:

a) Integrisanje sadržaja rodne jednakosti u nastavne planove i programe na svim nivoima obrazovanja i javnog i privatnog, od ranog detinjstva nadalje i u obrazovnim programima uz pristup usmeren na ljudska prava; on treba da cilja stereotipne rodne uloge i da promoviše vrednosti rodne jednakosti i ne-diskriminacije, uključujući nenasilnu muževnost, kao i da obezbedi starosno-odgovarajuće, zasnovano na dokazu i naučno precizno sveobuhvatno seksualno obrazovanje za devojke i dečake;

⁴⁷ Vidi supra fusnotu 6.

⁴⁸ Prateći smernicu datu u Opštoj preporuci br. 33.

⁴⁹ Član 16, stav 2 CEDAW i Opšta preporuka br. 31, stav 42. Vidi takodje Opštu preporuku br. 31, stav 55 f) u vezi uslova prema kojima je brak u uzrastu mlađem od 18 godina starosti dozvoljen u izuzetnim okolnostima.

⁵⁰ Vidi: CEDAW, Filipinska istraga (2015); T. P. F. protiv Perúa (com. 22/2009); Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Opšti komentar br. 22: Pravo na seksualno i reproduktivno zdravlje (član 12 Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima), UN Dok. E/C.12/GC/22, 4. mart 2016. godine.

⁵¹ Komitet opoziva Rezoluciju Generalne skupštine 62/149 i naknadne rezolucije (63/168 ; 65/206 ;67/176; 69/186 ; 71/187) koje pozivaju sve države koje još uvek održavaju smrtnu kaznu da uspostave moratorijum na izvršenja u cilju potpunog ukidanja;

⁵² Vidi, između ostalih, Zaključne opservacije za Papua Novu Gvineju, 2010. godine; Južna Afrika, 2011. godine; Avganistan, 2013. godine; Jordan, 2017. godine, i Izveštaj Specijalnog izvestioca o vansudskim, zbirnim ili proizvoljnim likvidacijama prema rodno-osetljivom pristupu proizvoljnim usmrćenjima, A/HRC/35/23.

b) Programe podizanja svesnosti koji (1) promovišu razumevanje rodno-zasnovanog nasilja nad ženama kao neprihvatljivog i štetnog i informišu o raspoloživim zakonskim pribežištima protiv njega, ohrabriti prijavljivanje istog i intervenciju posmatrača; (2) obraduju stigmu koju su iskusile žrtve/preživeli takvog nasilja, i (3) razmontiraju uobičajeno pridržavana uverenja okrivljavanja žrtve, koja čine žene odgovornim za njihovu sopstvenu bezbednost i za nasilje koje trpe. Ti programi treba da ciljaju: (a) žene i muškarce na svim društvenim nivoima; (b) obrazovanje, zdravlje, socijalne službe i osoblje za sprovođenje zakona i druge profesionalce i agencije, uključujući na lokalnom nivou, koji su uključeni u sprečavanje i odgovore zaštite; (c) tradicionalne i verske vodje; i (d) počiniocima bilo kojeg oblika rodno-zasnovanog nasilja, tako da se spreči povratništvo.

36. Razviti i praktično sprovesti efikasne mere da se javni prostori učine bezbednim i dostupnim svim ženama i devojka, uključujući putem promovisanja i davanja podrške merama zasnovanim na nivou zajednice, usvojenim uz učešće grupa žena. Te mere treba da uključuju obezbeđivanje odgovarajuće fizičke infrastrukture, uključujući osvetljenje, u urbanim i seoskim okruženjima, naročito u i oko škola.

37. Usvojiti i praktično sprovesti efikasne mere za ohrabrenje svih medija, uključujući oglašavanje i informacione i komunikacione tehnologije za ukidanje diskriminacije nad ženama u njihovim aktivnostima, uključujući štetno i stereotipno prikazivanje žena ili specifičnih grupa žena, kao što su braniteljke ljudskih prava žena. Te mere treba da uključuju:

a) Ohrabrivanje stvaranja ili jačanja samo-regulirajućih mehanizama od strane medija, uključujući on-lajn ili društvene medije, usmerene na ukidanje rodni stereotipa koji se odnose na žene i muškarce, ili na specifične grupe žena, i za obradu rodno-zasnovanog nasilja nad ženama koje se dešava putem njihovih službi i platformi;

b) Smernice za odgovarajuće pokrivanje slučajeva rodno-zasnovanog nasilja nad ženama od strane medija, i

c) Uspostavljanje i/ili jačanje kapaciteta domaćih institucija za ljudska prava da prate ili razmatraju žalbe u vezi bilo kojeg medija koji prikazuje rodno-diskriminirajuće slike ili sadržaj koji opredmećuje ili ponižava žene, ili promovise nasilne muževnosti.⁵⁷

38. Obezbediti obaveznu, ponavljajuću i efikasnu izgradnju kapaciteta, obrazovanje i obuke za pravosudje, advokate i činovnike koji sprovode zakon, uključujući forenzičko medicinsko osoblje, zakonodavce, profesionalce zdravstvene nege,⁵⁸ uključujući u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, kao kod seksualno prenosivih bolesti i prevenciji HIV-a, i službama za lečenje; celokupno obrazovno, osoblje socijalnih i osoblje službi socijalnog zbrinjavanja, uključujući one koji rade sa ženama u institucijama kao što su prihvatilišta, centri za azil i zatvori,⁵⁹ opremiti ih da na odgovarajući način spreče i obrade rodno-zasnovano nasilje nad ženama. Ova obrazovanja i obuke treba da uključuju:

a) Uticaj rodni stereotipa i pristrasnost koji vode rodno-zasnovanom nasilju nad ženama i neodgovarajući odgovori na njega;⁶⁰

b) Razumevanje trauma i njenih posledica, dinamiku moći koja karakteriše nasilje intimnog partnera, različite situacije žena koje imaju iskustvo različitih oblika rodno-zasnovanog nasilja; ovo treba da uključi preplićuće diskriminacije koje utiču na specifične grupe žena, kao i odgovarajuće načine za obradu žena i ukidanje faktora koji ih ponovo viktimizuju i slabe njihovo poverenje u državne institucije i zastupnike;⁶¹ i,

⁵³ Opšta preporuka br. 28, stav 16.

⁵⁴ Karen Tayag Vertido protiv Filipina, 2010.

⁵⁵ Karen Tayag Vertido protiv Filipina, 2010; R. P. B. protiv Filipina (Slučaj br. 34/2011).

⁵⁶ Vidi: L. R. protiv Republike Moldavije (Saopštenje br. 58/2013) CEDAW/C/66/D/58/2013 i Opšta preporuka br. 33, stav 51 (b). Naročito, na primer, uzimajući u obzir situaciju devojaka žrtvi/preživelih seksualnog nasilja.

c) Domaće zakonske odredbe i institucije namenjene rodno-zasnovanom nasilju nad ženama, zakonska prava žrtvi/preživelih, međunarodne standarde i povezane mehanizme i njihove odgovornosti u tom kontekstu; ovo treba da uključi koordinaciju i upućivanja izmedju različitih tela i odgovarajuću dokumentaciju za to nasilje, uz dužno poštovanje privatnosti žena i poverljivosti, i uz slobodan i informisan pristanak žrtvi/preživelih.

39. Ohrabriti, takodje putem korišćenja podsticaja i modela korporativne odgovornosti, angažman privatnog sektora, uključujući poslovne i transnacionalne korporacije, u naporima za iskorenjivanje svih oblika rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, i za unapređenje njegove odgovornosti za takvo nasilje u delokrugu njegove aktivnosti.⁶² Ovo treba da za sobom povuče protokole i postupke koji obrađuju sve oblike rodno-zasnovanog nasilja koje može da se dogodi na radnom mestu ili da pogađa žene radnice, uključujući efikasne i dostupne interne žalbene postupke koji ne izuzimaju pribežište organima za sprovođenje zakona. Ovo takodje treba da obradi prava žena žrtvi/preživelih takvog nasilja na radnom mestu.

Zaštita

40. Usvojiti i praktično sprovesti efikasne mere za zaštitu i pomoć ženama tužiteljicama i svedocima rodno-zasnovanog nasilja pre, tokom i posle zakonskih postupaka, uključujući putem:

a) Zaštite njihove privatnosti i bezbednosti, u skladu sa Opštom preporukom br. 33, uključujući putem rodno-osetljivih sudskih postupaka i mera, imajući na umu prava iz pravnog postupka žrtve/preživelog, svedoka i tuženog.

b) Pružanje odgovarajućih i dostupnih mehanizama zaštite za sprečavanje daljeg ili potencijalnog nasilja, bez prehodnog uslova za žrtve/preživele da pokrenu pravne radnje, uključujući putem odstranjenja barijera u komunikaciji za žrtve osobe sa invaliditetom.⁶³ Ovo treba da uključi trenutnu procenu rizika i zaštitu, koja se sastoji od širokog spektra efikasnih mera i, gde je podesno, izdavanja naloga za i praćenja iseljenja, zaštite, sudskih zabrana ili hitnih sudskih zabrana protiv navodnih počinitelaca, uključujući odgovarajuće sankcije za neusklađenost. Zaštitne mere treba da izbegnu nametanje nepotrebnog finansijskog, birokratskog ili ličnog opterećenja ženama žrtvama/preživelim. Prava ili potraživanja počinitelaca ili navodnih počinitelaca tokom i posle sudskih postupaka, uključujući u odnosu na imovinu, privatnost, čuvanje dece, pristup, kontakt i posete, treba da budu određeni u svetlu ljudskih prava žena i dece na život i fizički, seksualni i psihološki integritet, i rukovodjena načelom najboljih interesa deteta.⁶⁴

c) Obezbeđivanje pristupa finansijskoj pomoći i besplatnoj ili jeftinoj visoko-kvalitetnoj pravnoj pomoći,⁶⁵ medicinskim, psihosocijalnim i službama savetovanja,⁶⁶

⁵⁷ Zaključne opservacije za Hrvatsku, 2015. godina.

⁵⁸ Vidi *supra* fusnotu 6 i Svetska zdravstvena organizacija, *Odgovor na nasilje intimnog partnera i seksualno nasilje nad ženama: SZO kliničke i smernice politike* (2013. godina).

⁵⁹ Vidi: Inga Abramova protiv Belorusije (Slučaj br. 23/2009), A. protiv Danske (Saopštenje br. 53/2013) i Pravila Ujedinjenih Nacija za postupanje sa ženama zatvorenicama i ne-zatvorske mere za žene prekršioce ('Pravila iz Bangkoka') A/RES/65/229.

⁶⁰ Vidi, izmedju ostalih: Belousova protiv Kazahstana (Saopštenje br. 45/2012), R. P. B. protiv Filipina (Saopštenje br. 34/2011); Isatou Jallow protiv Bugarske (Saopštenje. br. 32/2011), L. R. protiv Republike Moldavije (Saopštenje br. 58/2013).

⁶¹ Vidi M.W. protiv Danske (Saopštenje br. 46/2012) Mišljenja usvojena 22. februara 2016. godine; R. P. B. protiv Filipina (Saopštenje . br. 34/2011); Isatou Jallow protiv Bugarske (Slučaj br. 32/2011); Kell protiv Kanade (Saopštenje br. 19/2008).

⁶² Opšta preporuka br. 28, stav 28. Vidi "Rukovodeći principi za poslovanje i ljudska prava: Praktično sprovođenje 'Okvira zaštite, poštovanja i pomoći' Ujedinjenih Nacija", razvijenog od strane Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara za pitanje ljudskih prava i transnacionalnih korporacija i drugih poslovnih preduzeća (A/HRC/17/31).

obrazovanju, priuštivom stanovanju, zemljištu, nezi dece, mogućnostima obuke i zaposlenja za žene žrtve/preživjele i članove njihove porodice. Službe za zdravstvenu zaštitu treba da budu respozivne na traumatu i da uključe pravovremene i sveobuhvatne usluge mentalnog, seksualnog i reproduktivnog zdravlja⁶⁷, uključujući hitnu kontracepciju i Profilaksu posle izlaganja HIV-u (Post Exposure Prophylaxis - PEP). Države treba da obezbede specijalističku službu za podršku ženama, kao što su besplatne 24-časovne linije za pomoć i dovoljne brojeve bezbednih i na odgovarajući način opremljenih kriznih, centara za podršku i upućivanje, kao i odgovarajuća skloništa za žene, njihovu decu i druge članove porodice, kako se traži;⁶⁸

d) Pružanje mera zaštite i podrške u odnosu na rodno-zasnovano nasilje prema ženama u institucijama, uključujući prihvatilišta, centre za azil i mesta lišenja slobode;⁶⁹

e) Uspostavljanje i praktično sprovođenje odgovarajućih multisektorskih mehanizama za upućivanje, radi obezbeđenja efikasnog pristupa preživjelih žena sveobuhvatnim uslugama, obezbeđivanje punog učešća i saradnja sa ne-vladinim ženskim organizacijama.

41. Obezbeđivanje da svi zakonski postupci, zaštite i mere i usluge podrške ženama žrtvama/preživjelim rodno-zasnovanog nasilja poštuju i jačaju njihovu autonomiju. Oni treba da budu dostupni svim ženama, naročito onima pogođenim preplićućim oblicima diskriminacije, i da uzmu u obzir bilo koje specifične potrebe njihove dece i drugih zavisnih lica.⁷⁰ Oni treba da budu na raspolaganju na celoj teritoriji te Države potpisnice, i da se pružaju nezavisno od boravišnog statusa žena i njihove sposobnosti ili voljnosti da saraduju u postupcima protiv navodnog počinioca.⁷¹ Države treba takodje da poštuju načelo bez-prinudne repatrijacije izbeglica.⁷²

42. Obrada faktora koji povećavaju rizike izlaganja žena ozbiljnim oblicima rodno-zasnovanog nasilja, kao što je dostupnost i raspoloživost vatrenog oružja, uključujući njihov izvoz,⁷³ visoke stope kriminala i sveprisutnost nekažnjavanja, koji se mogu povećati oružanim sukobom ili povećanom nesigurnošću.⁷⁴ Treba preduzeti napore za kontrolisanje raspoloživosti i dostupnosti kiseline i drugih supstanci koje se koriste za napad na žene

43. Razvijanje i širenje dostupnih informacija usmerenih na žene, naročito one koje su pogođene preplićućim oblicima diskriminacije, kao što su one koje žive sa invaliditetom, nepismene ili koje nemaju nikakvo ili poseduju ograničeno znanje zvaničnih jezika zemlje, pravnih i socijalnih resursa na raspolaganju žrtvama/preživjelim rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući odštetu, putem različitih i dostupnih medija i dijaloga na nivou zajednice.

Krivično gonjenje i kažnjavanje

44. Obezbediti efikasan pristup žrtava sudovima i tribunalima; obezbediti da nadležni organi na odgovarajući način odgovore u svim slučajevima rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući primenom krivičnog zakona i kako je podesno, *ex officio* krivičnog

⁶³ Ex. FGM Zaštitni nalozi u nekim zemljama, koji omogućavaju zabranu putovanja ljudi za koje se veruje da su pod rizikom od sakaćenja ženskih genitalija (Female Genitals Mutilation – FGM).

⁶⁴ Fatma Yildirim protiv Austrije, br. 6/2005, Sahide Goekce protiv Austrije, br. 5/2005; Angela González Carreño protiv Španije, br. 47/2012; M.W. protiv Danske br. 46/2012; Isatou Jallow protiv Bugarske (slučaj br. 32/2011).

⁶⁵ Opšta preporuka br. 33, stav 37 i br. 28, stav 34; Kell protiv Kanade, 2012.godine; Karen Tayag Vertido protiv Filipina, 2010. godine, S. V. P. protiv Bugarske (br. 31/2001), L. R. protiv Republike Moldavije (com. br. 58/2013), između ostalih.

⁶⁶ Opšta preporuka br. 33, stav 16.

⁶⁷ Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Opšti komentar br. 22 (2016).

⁶⁸ Vidi Zajednička opšta preporuka br. 31 Komitet za ukidanje diskriminacije nad ženama / Opšti komentar br. 18 Komitet za prava dece u vezi štetnih praksi.

⁶⁹ Vidi supra fusnotu 55.

gonjenja (po službenoj dužnosti) da bi doveli navodne počinioce na suđenje na fer, nepristrasan, pravovremen i brz način i namećući odgovarajuće kazne.⁷⁵ Troškovi ili sudske naplate ne treba da se nameću žrtvama/preživelim.⁷⁶

45. Obezbediti da se rodno-zasnovano nasilje nad ženama ne upućuje obavezno na alternativne postupke rešavanja spora, medijaciju i mirenje.⁷⁷ Korišćenje tih postupaka treba da bude strogo regulisano i dozvoljeno samo kada prethodna procena od strane nekog specijalizovanog tima omogućava slobodan i informisani pristanak od strane pogođene žrtve/preživelog i da ne postoje pokazatelji daljih rizika za žrtvu/preživelog ili članove njihove porodice. Ti postupci treba da opunomoće žene žrtve/preživele i da ih pružaju profesionalci specijalno obučeni da razumeju i na odgovarajući način intervenišu u slučajevima rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, obezbeđujući odgovarajuću zaštitu prava žena i dece, kao i intervenciju bez stvaranja stereotipa ili ponovne viktimizacije žena. Ovi alternativni postupci ne treba da predstavljaju prepreku pristupu žena zvaničnom pravosuđu.

Odštete

46. Obezbediti efikasnu odštetu ženama žrtvama/preživelim rodno-zasnovanog nasilja. Odšteta treba da uključi različite mere, kao što je novčana naknada i pružanje pravnih, socijalnih i zdravstvenih usluga uključujući seksualno, reproduktivno i mentalno zdravlje za potpuni oporavak i zadovoljenje i garancije ne-ponavljanja, u skladu sa Opštim preporukama br. 28, 30 i 33. Takve odštete treba da budu odgovarajuće, brzo dodeljene, holističke i srazmerne težini pretrpljene štete.⁷⁸

47. Države potpisnice treba da uspostave specifične odštetne fondove, ili da uključe dodeljivanja za rodno-zasnovano nasilje nad ženama u postojeće fondove, uključujući one koji pripadaju prelaznim pravosudnim mehanizmima. Države potpisnice treba da praktično sprovedu šeme administrativnih odšteta, ne odričući se prava žrtava/preživelih da traže sudske pravne lekove. Države treba da oblikuju transformativne programe odštete koji pomažu obradu osnovne diskriminacije ili nepovoljni položaj koji je izazvao ili značajno doprineo nasilju, uzimajući u obzir pojedinačne, institucionalne i strukturne aspekte. Prioritet treba dodeliti zastupanju žrtve/preživelog, željama i odlukama, bezbednosti, dostojanstvu i integritetu.

Koordinacija, praćenje i sakupljanje podataka

⁷⁰ R. P. B. protiv Filipina (Saopštenje br. 34/2011); Isatou Jallow protiv Bugarske (Saopštenje br. 32/2011); V. K. protiv Bugarske (Saopštenje br. 20/2008).

⁷¹ CEDAW, Opšta preporuka br. 33, stav 10

⁷² U skladu sa Konvencijom iz 1951. godine koja se odnosi na status izbeglica i Konvencijom iz 1984. godine protiv torture. Vidi takodje Opštu preporuku br. 32 o rodno povezanim dimenzijama statusa izbeglica, azilu, nacionalnosti i apatridiji žena i CEDAW, Mišljenja o Saopštenju br. 53/2013, A. protiv Danske (CEDAW/C/62/D/53/2013).

⁷³ Vidi član 7 (4) Međudržavnog ugovora o trgovini oružjem. Vidi takodje CEDAW, Zaključne opservacije za Pakistan, 2013. godine (CEDAW/C/PAK/CO/4); za Demokratsku Republiku Kongo, 2013. godina (CEDAW/C/COD/CO/6-7); za Francusku, 2016. godine (CEDAW/C/FRA/CO/7-8); za Švajcarsku, 2016. godine (CEDAW/C/CHE/CO/4-5); za Nemačku, 2017. godine (CEDAW/C/DEU/CO/7-8); Komitet za ljudska prava, Opšti komentar br. 35 član 9 (Sloboda i bezbednost lica). Usvojen od strane Komiteta na njegovoj 112. sednici (7–31. oktobar 2014. godine). CCPR/C/GC/35 stav 9.

⁷⁴ Opšta preporuka br. 30 (2013) o ženama u sprečavanju sukoba, sukobu i situacijama posle sukoba.

⁷⁵ Vidi, između ostalih, Karen Tayag Vertido protiv Filipina, 2010; S. V. P. protiv Bugarske (br. 31/2001); L. R. protiv Republike Moldavije (Saopštenje br. 58/2013).

⁷⁶ Opšta preporuka br. 33, stav 17 (a).

⁷⁷ Kako je navedeno u Opštoj preporuci br. 33, stav 58 (c).

48. Razviti i proceniti celokupno zakonodavstvo, politike i programe uz konsultacije sa organizacijama civilnog društva, naročito organizacijama žena, uključujući one koje zastupaju žene koje imaju iskustvo preplićućih oblika diskriminacije. Države potpisnice treba da ohrabre saradnju između svih nivoa i ogranaka pravosudnog sistema i organizacija koje rade na zaštiti i podržavanju žena žrtvi/preživelih rodno-zasnovanog nasilja, uzimajući u obzir njihova mišljenja i ekspertizu.⁷⁹ Države potpisnice treba da ohrabre rad organizacija za ljudska prava i ženskih ne-vladinih organizacija.⁸⁰

49. Uspostaviti sistem za redovno sakupljanje, analizu i objavljivanje statističkih podataka o broju žalbi na sve oblike rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući tehnološki posredovano nasilje, broj i vrste zaštitnih naloga koji su izdati, stope odbacivanja i povlačenja žalbi, krivičnog gonjenja i stope osuda, kao i vreme koje je potrebno za vođenje slučajeva. Sistem treba da uključi informacije o kaznama koje su nametnute počiniocima i odštetu, uključujući nadoknadu koja je data žrtvama/preživelim. Svi podaci treba da budu razvrstani po vrsti nasilja, odnosu između žrtve/preživelog i počinioca, kao i u odnosu na preplićuće oblike diskriminacije nad ženama i druge značajne socio-demografske karakteristike, uključujući uzrast žrtve. Analiza podataka treba da omogući identifikaciju neuspješnih zaštita i da posluži za poboljšanje i dalji razvoj preventivnih mera. Ovo treba da, ako je neophodno, uključi uspostavljanje ili postavljenje opservatorija za rodno-zasnovana ubistva žena, radi sakupljanja administrativnih podataka o rodno povezanim usmrćenjima i pokušajima usmrćenja žena, na šta se takodje upućuje kao na 'femicid' ili 'femicid'.

50. Preduzeti ili podržati preglede, programe istraživanja i studije o rodno-zasnovanom nasilju nad ženama, da bi između ostalih stvari, procenili pretežnost rodno-zasnovanog nasilja koje su iskusile žene i društvena ili kulturološka uverenja koja pogoršavaju takvo nasilje i oblikuju rodne odnose. Te studije i pregledi treba da uzmu u obzir preplićuće oblike diskriminacije, na osnovu principa samo-identifikacije.

51. Obezbediti da je proces sakupljanja i održavanja podataka o rodno-zasnovanom nasilju nad ženama uskladjen sa utvrđenim međunarodnim standardima⁸¹ i garancijama, uključujući zakonodavstvo o zaštiti podataka. Sakupljanje i korišćenje statistike treba da se uskladi sa međunarodno prihvaćenim normama zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda i etičkih principa.

52. Uspostaviti neki mehanizam ili telo, ili dodeliti mandat nekom postojećem mehanizmu ili telu da redovno koordiniše, prati i procenjuje nacionalno, regionalno i lokalno praktično sprovođenje i efikasnost mera, uključujući one preporučene u tom dokumentu, kao i drugim značajnim regionalnim i međunarodnim standardima i smernicama, za sprečavanje i ukidanje svih oblika rodno-zasnovanog nasilja nad ženama.

53. Dodeliti odgovarajuće ljudske i finansijske resurse na nacionalnom, regionalnom i lokalnim nivoima za efikasno praktično sprovođenje zakona i politika za sprečavanje, zaštitu i podršku žrtvi/preživelim, istragu, krivično gonjenje i davanje odšteta žrtvama/preživelim svih oblika rodno-zasnovanog nasilja nad ženama, uključujući podršku ženskim organizacijama.

Medjunarodna saradnja

54. Traženje podrške, tamo gde je to neophodno, od eksternih izvora, takvih kao što su

⁷⁸ Vidi *supra* fusnotu 6 i Opštu preporuku br. 33, stav 19.

⁷⁹ Fatma Yildirim protiv Austrije, br. 6/2005 i Sahide Goekce protiv Austrije, br. 5/2005, obe usvojene 6. avgusta 2007. godine.

⁸⁰ Opšta preporuka br. 28 stav 36.

⁸¹ Temeljni principi zvanične statistike A/RES/68/261.

specijalizovane agencije UN-a, međunarodna zajednica i civilno društvo, da bi se ispunile obaveze prema ljudskim pravima, oblikovanjem i praktičnim sprovođenjem svih odgovarajućih mera koje se traže za ukidanje i odgovor na rodno-zasnovano nasilje nad ženama.⁸² Ovo treba naročito da razmotri evoluirajuće globalne kontekste i sve više transnacionalnu prirodu tog nasilja, uključujući u tehnološki posredovanim postavkama i drugim vanoblasnim operacijama domaćih aktera mimo države.⁸³ Države potpisnice treba da nagovore poslovne aktere na čije ponašanje su one u poziciji da utiču, da pomognu Državama u kojima posluju u njihovim naporima da se u potpunosti realizuje pravo žena da budu oslobođene nasilja.

55. Dodeliti prioritet praktičnom sprovođenju bitnih Ciljeva održivog razvoja, naročito Cilja 5 o rodnoj jednakosti i opunomoćenju svih žena i devojaka i Cilj 16 za promovisanje mirnih i inkluzivnih društava za održivi razvoj, obezbeđenje pristupa pravdi i izgradnja efikasnih, odgovornih i inkluzivnih institucija na svim nivoima. Podrška nacionalnim planovima za praktično sprovođenje svih Ciljeva održivog razvoja na rodno-responzivan način, u skladu sa Dokumentom ishoda sa 60. sednice UN Komisije za status žena, omogućavanjem smislenog učestvovanja civilnog društva i ženskih organizacija u praktičnom sprovođenju Ciljeva održivog razvoja i procesima praćenja, i unaprediti međunarodnu podršku i saradnju za deljenje znanja i efikasnu i ciljanu izgradnju kapaciteta.⁸⁴

⁸² Opšta preporuka br. 28 stav 29; Opšta

preporuka br. 33 stavovi 38, 39.

⁸³ Opšta preporuka br. 34, stav 13.

⁸⁴ A/RES/70/1 – Transformisanje našeg sveta: Dnevni red za održivi razvoj do 2030. godine.